

Η ισότητα των φύλων: Το Μέλλον της Ευρώπης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

Άννα

ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ

ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ

Πρόεδρος της Επιτροπής Δικαιωμάτων των
Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

**Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ : Το
Μέλλον της Ευρώπης**

**Βρυξέλλες,
4.3.2003**

"Η ισότητα των φύλων είναι το μέλλον της Ευρώπης"... Θα ήθελα να ευχαριστήσω και να συγχαρώ την Επίτροπο κ. Reding -καθώς και τους φορείς που την πλαισιώνουν-, γι αυτή την επίκαιρη πρωτοβουλία, καθώς και για την ταχεία υλοποίησή της. Όταν συναντηθήκαμε για πρώτη φορά στο Στρασβούργο, πέρυσι το Σεπτέμβριο, σας εκμυστηρεύτηκα (αγαπητή Vivian, αγαπητή κ. Reding) τον προβληματισμό μου σχετικά με τη χαμηλή εκπροσώπηση των γυναικών στη Συντακτική Συνέλευση και με την ανάγκη να αναπτυχθούν μηχανισμοί που θα αντισταθμίζουν τον αναμενόμενο κίνδυνο υποβάθμισης των γυναικείων προβληματισμών στο μελλοντικό Σύνταγμα. Σας μίλησα, επίσης, τότε για τις συνεδριάσεις που οργανώνει η Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, καθώς και για την ανάγκη που αισθανόμασταν

να συγκεντρώσουμε την εξειδικευμένη γνώση που υπάρχει γύρω από τα ζητήματα του φύλου, ώστε να προσφέρουμε την υποστήριξή μας στα μέλη της Συνέλευσης αναφορικά με τις σχετικές διατάξεις.

Λίγο καιρό μετά την πρώτη μας συνάντηση, κάνατε γνωστή την πρόθεσή σας να διοργανώσετε αυτή τη μεγάλη και υψηλού επιπέδου συνάντηση των πλέον έγκριτων ειδικών σε θέματα φύλου και θέματα σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης. Στις αρχές Δεκεμβρίου ανακοινώσατε τη συνάντηση αυτή στην Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών, η οποία σας επιδοκίμασε.

Περίμενα με προσμονή αυτήν την ιδιαίτερης σημασίας πρώτη συνδιάσκεψη «Jean Monnet» για την Ισότητα. Έχω μεγάλες προσδοκίες από τις σημερινές μας συνομιλίες και το ίδιο συμβαίνει και με τα μέλη της Επιτροπής μας, που έχουν κάποια ανάμειξη στη Συνέλευση, είτε άμεσα (Ann Van Lancker, Lone Dybkjaer), είτε ως μέλη της ομάδας εργασίας της Επιτροπής μου, η οποία δημιουργήθηκε για τη Συνέλευση (υπό την προεδρία της κυρίας Heidi Hautala).

Η εισαγωγή μου ήταν εκτενής και το μέγεθός της είναι ανάλογο με την εκτίμηση που αισθάνομαι. Είναι επίσης ανάλογο με την ανάγκη που αισθανόμαστε όλοι εμείς στην Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών να παρακολουθήσουμε την αντιπαράθεση της ακαδημαϊκής σκέψης με τα ερωτήματα που θα θέσουμε σήμερα.

Είμαι ευτυχής για την ευθύνη που μου ανατέθηκε, να προσδιορίσω το ιδεολογικό πλαίσιο των συνομιλιών, δηλαδή τους όρους της πρόκλησης με την οποία είμαστε αντιμέτωποι. Ποιός είναι σήμερα **ο κρίκος που συνδέει την ισότητα των φύλων και το μέλλον της Ευρώπης;**

Η ομιλία μου ξεκίνησε με τη φράση: **Η ισότητα των φύλων είναι το μέλλον της Ευρώπης...** Θα μπορούσατε να με ρωτήσετε: «γιατί;» και «πώς;».

Θα επιχειρήσω να δώσω κάποιες απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά, αφού κάνω μία περιγραφή του διεθνούς πλαισίου στο οποίο κινούμαστε.

Το διεθνές πλαίσιο

Η διαδικασία διαμόρφωσης συνταγματικής συνθήκης στην Ευρωπαϊκή Ένωση λαμβάνει χώρα σε μία περίοδο μεταρρυθμίσεων μεγάλης κλίμακας, οι οποίες έχουν τεράστιο (αν και συχνά παραγνωρισμένο) αντίκτυπο στις σχέσεις των δύο φύλων και στις δημόσιες πολιτικές. Συγκεκριμένα, τρεις είναι οι εξελίξεις που διαμορφώνουν την ανά τον κόσμο ανακατανομή **εξουσίας και πόρων**:

1. η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και η προσεχής διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
2. η Παγκοσμιοποίηση και
3. οι πληγές που προκάλεσε η 11^η Σεπτεμβρίου.

Δεν θα υπεισέλθω σε λεπτομέρειες, πρόκειται όμως για στοιχεία που αξίζει να μνημονευθούν, προκειμένου να γίνει κατανοητό το πλαίσιο εντός του οποίου η Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκίνησε τη διαδικασία διαμόρφωσης κοινού Συντάγματος.

Η **ευρωπαϊκή ολοκλήρωση** προκάλεσε κατά τα τελευταία σαράντα έτη μία τεράστια κίνηση αναδιάρθρωσης οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών πόρων, όχι μόνο μεταξύ διαφορετικών επιπέδων διοίκησης (μεταβίβαση της εθνικής κυριαρχίας), αλλά και μεταξύ των ομάδων των κοινωνικών παραγόντων, στους οποίους περιλαμβάνονται βεβαίως και οι γυναίκες και οι άντρες. Μία διευρυμένη

Ευρωπαϊκή Ένωση, που θα περιλαμβάνει πλέον πάνω από είκοσι πέντε μέλη, είναι πολύ πιθανό να αυξήσει **τις εντάσεις ανάμεσα στις πολιτικές που ευνοούν τον ανταγωνισμό και στις πολιτικές που σχετίζονται με την αλληλεγγύη**, κάτι που έχει ήδη μια έντονη αντανάκλαση στις συνομιλίες μεταξύ των μελών της Συνέλευσης. Οι συνέπειες δεν θα είναι ουδέτερες για την ισότητα των φύλων.

Η **παγκοσμιοποίηση** υπόσχεται ανάπτυξη του εμπορίου και αύξηση του πλούτου, καθώς και το όνειρο του παγκόσμιου χωριού, με εκμηδενισμένες τις αποστάσεις μεταξύ των ανθρώπων κι αυτό, χάρη στις διάφορες μορφές επικοινωνίας. Μέρος όμως της πραγματικότητας αποτελούν και οι αυξανόμενες ανισότητες, καθώς και η ραγδαία ανάπτυξη των εγκληματικών και τρομοκρατικών δικτύων. Προκύπτει έτσι η ανάγκη να αναπτύξουμε παγκόσμιες πολιτικές, προκειμένου να εγγυηθούμε τα θεμελιώδη δικαιώματα. Εάν θέλουμε να είναι αποτελεσματικά τα δικαιώματα, πρέπει να τα διαμορφώσουμε, έχοντας υπόψη μας ότι οι ανισότητες, η εγκληματικότητα και ο πόλεμος επηρεάζουν με διαφορετικό τρόπο τους άντρες και τις γυναίκες. Επομένως, ό,τι σχεδιάζεται για τους άντρες δεν ταιριάζει σε κάθε περίπτωση.

Η 11η Σεπτεμβρίου λειτούργησε καταλυτικά, ώστε να αποδοθεί μία ιδιαίτερη έμφαση στις αξίες. Ενίσχυσε άραγε τις ήπιες μεθόδους διασφάλισης της ειρήνης που εφαρμόζε η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες βασίζονται στη σύνδεση των εθνών και των λαών διαμέσου δικτύων αμοιβαίου ενδιαφέροντος; Αυτό μόνο το μέλλον μπορεί να το δείξει. Στο μεταξύ όμως, το κέντρο του ενδιαφέροντος των δημόσιων αρχών είναι η τρομοκρατία και οι αποφασιστικές απαντήσεις που πρέπει να δοθούν σε μεμονωμένους στόχους. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, αποσύρεται το ενδιαφέρον

από κάποιες άλλες, βαθιά ριζωμένες μορφές βίας και εγκληματικότητας, ιδιαίτερα αυτές που στρέφονται κατά των γυναικών.

Η αναδιάρθρωση λαμβάνει χώρα σε ένα χρονικό σημείο κατά το οποίο **ο ρόλος των γυναικών έχει ισχυροποιηθεί:**

- Ø η πρώτη γενιά γυναικών που πέτυχαν να ελέγξουν της διαδικασία τεκνοποίησης (αντί να ελέγχονται από αυτή) βρίσκεται πλέον σε ώριμη ηλικία
- Ø μεταξύ αυτών κάποιες (ακόμη και αν ο αριθμός τους δεν είναι ικανοποιητικός) κατέχουν θέσεις ευθύνης
- Ø οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία των φοιτητών σχεδόν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες
- Ø οι νεότερες γυναίκες δεν θυμούνται (ή δεν καταλαβαίνουν) γιατί η ισότητα είναι κάτι για το οποίο πρέπει να αγωνιστεί κανείς, έχουν ωστόσο τη φιλοδοξία να επηρεάσουν τα πράγματα και ενοχλούνται από την «αντροκεντρική» νοοτροπία που κυριαρχεί όταν πρόκειται για θέσεις ευθύνης
- Ø γενικώς, οι γυναίκες βρίσκονται σε δύσκολη θέση, όταν υποχρεώνονται να δώσουν μάχη για τα ίδια τους τα δικαιώματα, στις περιπτώσεις που θέλουν να συμμετέχουν σε όλα τα ζητήματα και ο φόβος τους είναι ότι θα περιθωριοποιηθούν ως single issue persons.
-

Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση δημιουργεί ένα νέο πολιτικό χώρο

Η τουλάχιστον εμφανίζει τα χαρακτηριστικά ενός νέου πολιτικού χώρου: είναι η πρώτη φορά που μία πολιτική περιφέρεια, ευρύτερη από το σύνολο των επικεφαλής των κρατών και των κυβερνήσεων, εκφράζει και διαμορφώνει

επιλογές σχετικά με τις θεμελιώδεις αρχές, με τους κανόνες και τους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα ανοιχτά ερωτήματα είναι, για ποιο σκοπό επιθυμούν την Ευρωπαϊκή Ένωση οι λαοί της, με ποιόν τρόπο θα πρέπει αυτή να λειτουργεί, με ποιους θεσμούς θα πραγματοποιεί τί και η Συνέλευση οφείλει να δώσει σ' αυτά απαντήσεις ευρείας αποδοχής.

Εμφανίζεται συμβολικά ως ένας νέος πολιτικός χώρος, η Συνέλευση είναι ωστόσο ελλιπής ως προς ένα ουσιώδες στοιχείο, το οποίο αναγνωρίζεται εξ άλλου ως στοιχειώδες και από μία σειρά αποδεκτών πολιτικών κειμένων: πρόκειται για ένα σώμα χωρίς ισορροπία ως προς τα φύλα. Σε μία Συνέλευση που απαρτίζεται από 105 συνολικά μέλη, τα κοινοβούλια, οι κυβερνήσεις και τα ευρωπαϊκά όργανα διόρισαν μόνο 17 γυναίκες ως αντιπροσώπους τους.

Για μια ακόμη φορά, η ισότητα δεν είναι κάτι δεδομένο. Είναι κάτι που πρέπει να το διευκρινίσουμε, να το αιτιολογήσουμε και να το κάνουμε νομοθεσία και πραγματικότητα. Θα προσπαθήσω τώρα να μιλήσω πιο αναλυτικά σχετικά με το τι πρέπει να διευκρινιστεί και να αιτιολογηθεί.

Η ισότητα των φύλων βρίσκεται στην καρδιά του μέλλοντος της Ευρώπης

Για ποιο λόγο;

Για τρεις κατά την άποψή μου σημαντικούς λόγους:

Πρώτος λόγος: Δημοκρατία

Δεν μπορούμε να αποκλείσουμε τις γυναίκες από το στόχο μίας Ευρώπης των Λαών, μιας "Ευρώπης της Δημοκρατίας" (σε αντιδιαστολή προς την "Ευρώπη της Διπλωματίας" των "πατέρων της Ευρώπης") για την οποία η

Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνέλευση αποτελεί αυτή τη στιγμή εφελτήριο.

Μολονότι το παραπάνω φαίνεται προφανές και δεν θα μπορούσε κανείς να διαφωνήσει με αυτή την ιδέα, τα πράγματα στην πράξη είναι διαφορετικά. Πώς εξηγείται ότι το Μέλλον της Ευρώπης (ή τουλάχιστον η διαδικασία εκσυγχρονισμού του πολιτικού και θεσμικού πλαισίου της Ευρώπης) διαμορφώνεται σήμερα από τόσο πολλούς άντρες και τόσο λίγες γυναίκες μέλη της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης; Αυτό φανερώνει με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο ότι, όχι μόνο πρέπει να επαναλάβουμε πως **«όταν δεν λαμβάνουμε υπ' όψη τις γυναίκες δημιουργούμε έλλειμμα δημοκρατίας»**, αλλά και ότι πρέπει επιπλέον να προσδιορίσουμε **κανόνες και μηχανισμούς που να εξασφαλίζουν την πλήρη συμμετοχή τους.**

Η Συνέλευση συστάθηκε ανεπισημως στη Νίκαια το Δεκέμβριο του 2000 και επίσημα στο Λάακεν ένα χρόνο μετά. Το έργο με το οποίο επιφορτίστηκε ήταν να προετοιμάσει το έδαφος για **μία ανοιχτή και διαφανή μεταρρύθμιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.**

Προφανώς και πρόκειται για ένα εξαιρετικό οιννό τόσο για τη δημοκρατία, όσο και για την ισότητα των φύλων, μιας και η συμμετοχή των γυναικών θα μπορούσε να εξυπηρετηθεί από την ανάμιξη ενός ευρύτερου συνόλου δρώντων και μέσω μιας πιο στενής σχέσης με τους προβληματισμούς των πολιτών.

Κάνοντας μία αναδρομή, διαπιστώνουμε ότι το ζήτημα αυτό προέκυψε ήδη από το 1989: Η πτώση του τείχους του Βερολίνου επέτρεψε την πλέον φιλόδοξη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία βλέπουμε ότι έχει σχεδόν γίνει πραγματικότητα. Παράλληλα, η πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων της ανατολικής Ευρώπης σηματοδότησε και μία πιο κριτική προσέγγιση των δικών μας, φαινομενικά εξιδανικευμένων δημοκρατικών καθεστώτων. **Το**

όλο και αυξανόμενο μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού έθετε νέα αιτήματα σχετικά με τη λαϊκή συμμετοχή, ενώ η απουσία των γυναικών από τα fora λήψης αποφάσεων άρχισε να αντιμετωπίζεται ως δυσλειτουργία.

Φθάνουμε, λοιπόν, στο σημείο όπου η απουσία των γυναικών εξετάζεται, όχι μόνο με όρους ελλείμματος δημοκρατίας, αλλά και με όρους "αποτελεσματικότητας" ή "μη αποτελεσματικότητας" που συνδέεται με την απουσία τους.

Αν, όπως εμείς πιστεύουμε, ο στόχος μιας Ευρωπαϊκής Συνταγματικής Συνθήκης είναι να ορίσει τους ύψιστους κοινούς κανόνες και πρότυπα για τη λειτουργία ενός ευρωπαϊκού δημοκρατικού συστήματος, τότε **η ισότητα των φύλων αποτελεί ένα δείκτη και ένα μέσο για τη διαμόρφωση της δημοκρατίας:** λειτουργεί, αφ' ενός μεν, **ποσοτικά** -όσο περισσότερες γυναίκες βρίσκονται σε θέσεις λήψης αποφάσεων, τόσο πιο εξισορροπημένες και αντιπροσωπευτικές είναι οι αποφάσεις αυτές× λειτουργεί όμως και **ποιοτικά** -η ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας των φύλων προβλέφθηκε από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ ως ένα μέσο για την προώθηση των πολιτικών ισότητας. Μέσα σε λίγα χρόνια και στις περιπτώσεις που εφαρμόστηκε, αποδείχθηκε ότι λειτουργεί όλο και περισσότερο ως ένα μέσο για την ανίχνευση των αποτελεσμάτων της κάθε πολιτικής και της σχέσης τους με τους πολίτες.

Δεύτερος λόγος: Οι υποσχέσεις για ισότητα έμειναν ανεκπλήρωτες στην πράξη και τα δικαιώματα των γυναικών είναι ευάλωτα.

Η τελευταία έκθεση της Eurostat σχετικά με τη ζωή των γυναικών και των αντρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποκαλύπτει ότι στη Γερμανία το μισθολογικό χάσμα παραμένει 17% στο δημόσιο τομέα και 20% στον ιδιωτικό

τομέα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, πρόσφατη μελέτη φανέρωσε την απρόσμενη μεταστροφή μιας τάσης που είχε διαρκέσει 20 έτη: εντός του 2002 το χάσμα των ωρομισθίων αυξήθηκε. Στην Ισπανία, αλλά και στη Γαλλία, την Ολλανδία, την Ελλάδα και το Λουξεμβούργο, οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία των φτωχών, των εργαζόμενων φτωχών και των ανέργων. Ελάχιστες από αυτές κατέχουν ανώτερες διοικητικές θέσεις, ενώ σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι γυναίκες επωμίζονται το μεγαλύτερο μέρος της οικιακής εργασίας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, σύμφωνα με μία πρόσφατη πληροφορία των μέσων μαζικής ενημέρωσης, μολονότι τα κορίτσια πετυχαίνουν καλύτερα αποτελέσματα από τα αγόρια στις απολυτήριες εξετάσεις, όταν εισέρχονται στην αγορά εργασίας οι μισθοί τους είναι κατά 15% χαμηλότεροι από αυτούς των συνομήλικών τους αγοριών.

Κάθε στατιστική και έρευνα σε όλα τα κράτη μέλη είναι από μόνη της και μία ιστορία διακρίσεων με βάση το φύλο, μία ιστορία η οποία κάτι θυμίζει στις γυναίκες των άλλων κρατών μελών. Και βέβαια, ας μη γίνει λόγος για την «ισότητα» στις υποψήφιες για ένταξη χώρες ούτε και για το γεγονός ότι η θέση μιας γυναίκας είναι ακόμη πιο δυσμενής, όταν ανήκει την ίδια στιγμή σε κάποια φυλετική μειονότητα, ή όταν έχει κάποια σωματική αναπηρία, όταν είναι ομοφυλόφιλη κλπ.

Το χάσμα των εισοδημάτων κάθε άλλο παρά μειώνεται, καθώς ο δημόσιος τομέας που συρρικνώνεται και ο ανταγωνισμός που εντείνεται στις παγκοσμιοποιημένες αγορές βαθαίνουν ακόμα περισσότερο τις υφιστάμενες ανισότητες.

Αυτή η κατάσταση δε μπορεί να είναι αποδεκτή, για λόγους τόσο *νομιμότητας* όσο και *αποδοτικότητας*.

Εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση επιθυμεί τη νομιμότητα πρέπει να ολοκληρώσει τους στόχους της. Από τη στιγμή που η πρόβλεψη για ίση πληρωμή συμπεριλήφθηκε στη Συνθήκη της Ρώμης ως σήμερα, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα/Ευρωπαϊκή Ένωση επεξεργάστηκε πολλές φιλόδοξες νομοθετικές διατάξεις και στρατηγικές για την προαγωγή των ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες. Πρόσφατα, υιοθετήθηκε μία αναθεωρημένη οδηγία για την ίση μεταχείριση γυναικών και αντρών στο επάγγελμα και την απασχόληση, με αποτέλεσμα να ενισχυθεί η δέσμευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την συγκεκριμένη αρχή και είναι δυνατό να αυξήσει τις προσδοκίες. **Ωστόσο, τα «δικαιώματα» ισότητας δεν μεταφράζονται και σε «εν τοις πράγμασι» ισότητα.** Η εντύπωση ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει κάτι με το ένα χέρι και το παίρνει με το άλλο είναι ιδιαίτερα έντονη και κυρίως μεταξύ των γυναικών της Σκανδιναβίας, οι οποίες πλειοψηφούν σταθερά σε αρνητικές ψήφους στις δημοσκοπήσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι περικοπές των δημόσιων δαπανών από τις περισσότερες κυβερνήσεις δημιούργησαν νέα εμπόδια για τα πρόσωπα που δεν κατείχαν θέσεις ισχύος και κυρίως για τις γυναίκες, για τις οποίες δεν είναι εφικτό να έχουν ίσες δυνατότητες και να εκμεταλλευτούν κάποιες ευκαιρίες. Το παραπάνω είναι ένα προφανές στοιχείο, που ακόμη και όταν κάποιος δεν του δίνουν τη δέουσα σημασία, δεν παύει να είναι αληθινό. Δεν είναι δυνατό ένα και μόνο πρόσωπο να βιώνει μία κατάσταση κατά την οποία πρέπει ταυτόχρονα να περιποιείται έναν ηλικιωμένο γονέα, να φροντίζει τα παιδιά του, να δίνει μάχη για να κρατήσει μια θέση εργασίας πλήρους απασχόλησης. Δεν είναι απαραίτητο να έχεις ζήσει αυτή την πραγματικότητα για να μπορέσεις να κάνεις τη σύνδεση ανάμεσα στη μακρο-πολιτική και τις μικρο-συνθήκες. Κάποιοι από μας γνωρίζουν

πολύ καλά πώς η φθορά του κοινωνικού κράτους βαρύνει κατά πρώτο λόγο στο χρόνο και τους πόρους των γυναικών.

Τι θα έπρεπε να γίνει σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης; Τι αντιμετωπίζεται πιο αποτελεσματικά σε εθνικό επίπεδο... και ποια θα έπρεπε να είναι η κοινή ευθύνη των διαφόρων κυβερνητικών επιπέδων; Για να δοθεί μία απάντηση στο ερώτημα αυτό, το οποίο αποτελεί έναν από τους βασικούς προβληματισμούς της Συνέλευσης, πρέπει να ακουστούν οι γυναίκες, που έχουν ως επί το πλείστον μία εμπειρία διαφορετική από αυτή που έχουν οι άντρες στις θέσεις λήψης αποφάσεων.

Τα αποτελέσματα πρόσφατων μελετών, που φανερώνουν ποια έκταση έχει κάθε μορφή βίας -συμπεριλαμβανομένης και της ενδοοικογενειακής βίας που στρέφεται κατά των γυναικών- και η επιτυχία που σημείωσε το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Δάφνη, δείχνουν ξεκάθαρα την ανάγκη να διευρύνουμε τη νομική βάση για την καταπολέμηση των διακρίσεων. Δείχνουν επίσης την ανάγκη που υπάρχει να προαγάγουμε την ισότητα των φύλων πέρα από τα όρια κάθε χώρας στο νέο σύνταγμα και να θεσπίσουμε αυστηρά «μέτρα αναγκαστικής εκτέλεσης», εάν στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να κρατάει τις υποσχέσεις της.

Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα, πολλά δημογραφικά στοιχεία δείχνουν ότι, εάν τα ποσοστά απασχόλησης μείνουν αμετάβλητα, τότε στα επόμενα δέκα με είκοσι χρόνια το μεγαλύτερο μέρος του δυνητικού δυναμικού της αγοράς εργασίας θα είναι γυναίκες. Έτσι, το πρόβλημα, με τα σημερινά δεδομένα, δεν είναι τόσο το να προσελκύσουμε τις γυναίκες στην αγορά εργασίας, όσο το να αξιοποιήσουμε αποτελεσματικά όσα αυτές έχουν να προσφέρουν και να διατηρήσουμε τον αριθμό τους. Οι επιδόσεις των κοριτσιών και των νεαρών γυναικών στην εκπαίδευση δεν

συμβαδίζουν με τις διεξόδους που έχουν στην αγορά εργασίας. Η μελέτη της Επιτροπής Ήσων Ευκαιριών, στην οποία αναφέρθηκα, δείχνει ότι ήδη με την είσοδο κάποιου στην αγορά εργασίας γίνονται μισθολογικές διακρίσεις, ενώ η τελευταία έκθεση του ΟΑΣΑ υπογραμμίζει την ανάγκη να βελτιωθεί η ποιότητα των θέσεων εργασίας των γυναικών.

Τρίτος λόγος: Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα πολιτικό οικοδόμημα, το οποίο θεμελιώνεται σε «γυναικείες» αξίες, όπως είναι, για παράδειγμα, η χρήση της διαπραγμάτευσης και της συνεργασίας, σε αντιδιαστολή προς την ισχύ των όπλων και των βομβών. Η αντίληψη αυτή διαμορφώθηκε, όπως προσδιόρισε ο Ζαν Μονέ, για να υπάρχει κάτι που να αντισταθμίζει την αποτρόπαιη υπερβολή της ωμής βίας. Κάποια από τα καθήκοντα που συνιστούσαν παραδοσιακά τη μοίρα των γυναικών ήταν το να επιδιώκουν την αλληλεγγύη μέσα από ένα πλέγμα αμοιβαίων συμφερόντων τόσο των μεμονωμένων προσώπων, όσο και των οικογενειών ή των εθνών· η επίτευξη της συναίνεσης μέσα από διαπραγματεύσεις, καθώς και η εκτέλεση χρεών τροφού ή νοσοκόμας σε καιρό πολέμου (π.χ. αναλαμβάνουν την συμπαράσταση και την ανασυγκρότηση). Τα παραπάνω καθήκοντα, ως παραδοσιακά θεωρούνται και φυσικά. Θεωρείται επίσης ότι δεν απαιτούν προσπάθεια ή αφοσίωση και ότι δεν τους αξίζει η αναγνώριση στην ευρύτερη αγορά. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετέτρεψε τη συγκεκριμένη αντίληψη σε επιτυχημένη συνταγή και δημιούργησε ελκυστικούς όρους για τη διατήρηση της ειρήνης. Όταν, όμως, πρόκειται για περίοδο πολέμου, τότε η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρείται αδύναμη, ενώ ασκούν κριτική εναντίον της οι ίδιοι της οι πολίτες και τα ισχυρά της μέλη, με την αιτιολογία ότι δεν διαθέτει τα χαρακτηριστικά της ανδρικής δύναμης.

Κανείς δεν αμφισβητεί ότι πρέπει να οργανώσουμε μία ισχυρή Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, ωστόσο η συνέπεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την ίδια της τη φύση υπαγορεύει την ενδυνάμωση του status των γυναικών αξιών, όπως είναι, για παράδειγμα, το να επιδείξουμε στην πράξη ότι συντελείται μία αλλαγή νοοτροπίας. Πρακτικά αυτό μπορεί να σημαίνει την επιλογή ίσης αναλογίας αντρών και γυναικών στο «τιμόνι», δείχνοντας έτσι ξεκάθαρα πόσο σημαντικά είναι τα «γυναικεία μέσα» με τα οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση επιχειρεί να εγκαθιδρύσει την ειρήνη. Το να εντάξουμε το δικαίωμα ισότητας γυναικών και αντρών με σταθερό και εμφανή τρόπο στις πρωταρχικές αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ένα απαραίτητο συμπληρωματικό στοιχείο. Αυτό είναι ένα καθήκον των 88 αντρών και 17 γυναικών που συντάσσουν το Σύνταγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πώς μπορεί η ισότητα των φύλων να βρεθεί στην καρδιά του μέλλοντος της Ευρώπης;

Πείθοντας όσους βρίσκονται στα κέντρα λήψης αποφάσεων ότι οι διεκδικήσεις για ισότητα των φύλων δεν αποτελούν αιτήματα συγκεκριμένων ομάδων πολιτών, αλλά αντίθετα είναι δυνατό να ωφελήσουν όλη την κοινωνία.

Επίσης, με το να εκσυγχρονίσουμε τις διεκδικήσεις των γυναικών ως προς το μέλλον της Ευρώπης:

- Ø Πρώτον, από Συνθήκη σε Συνθήκη έχουν γίνει άλματα για τη σταθερή βελτίωση του νομικού πλαισίου σχετικά με την ισότητα των φύλων. Από την πρόβλεψη για «ίση αμοιβή για ίση εργασία» της Συνθήκης της Ρώμης έως τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, συμπεριλαμβανομένης και της πρόσφατα αναθεωρημένης οδηγίας για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση, διάφορα ήταν τα μέσα, οι πρακτικές και τα

νομοθετικά κείμενα που σηματοδότησαν σταδιακά μία πρόοδο ως προς την κατανόηση των διακρίσεων με βάση το φύλο και ως προς τους τρόπους αντιμετώπισής τους. Αυτό το «κεκτημένο» επιβάλλεται να ενταχθεί στο σύνολό του στο νέο Σύνταγμα.

- Ø Δεύτερον, βλέπουμε ήδη ότι το έδαφος που προσφέρει το νομικό πλαίσιο είναι ιδιαίτερα περιορισμένο και δεν επιτρέπει να δοθούν απαντήσεις σε ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα της παγκόσμιας και ευρωπαϊκής σκηνής, όπως είναι π.χ. η βία εναντίον των γυναικών
- Ø Τρίτον, η ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας σε κάθε πολιτική (gender mainstreaming) αποδείχθηκε απλώς ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την προώθηση της ισότητας σε ένα πλαίσιο όπου υπάρχει ήδη ικανοποιητικός αριθμός γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων. Η προσέγγισή μας πρέπει να έχει όμως δύο όψεις, ώστε να πραγματοποιηθούν περισσότερες θετικές ενέργειες. Μόνον εάν αυτό το ολοκληρωμένο πλαίσιο ενσωματωθεί και γίνει εμφανές στο νέο Σύνταγμα είναι δυνατό να εγγυηθούμε την πρόοδο και να αποφύγουμε κάθε ηθελημένη ή μη οπισθοδρόμηση. Μέσα σε αυτό το σημερινό εξαιρετικά σύνθετο ιστό συγκρουόμενων συμφερόντων και θεμάτων, τον οποίο διαμορφώνει σε ένα ενιαίο κείμενο η Συνέλευση, είναι απαραίτητο να επιδειχθεί ιδιαίτερη προσοχή ως προς την επίδραση που μπορεί να έχει κάθε πρόταση στην ισότητα των φύλων. Κυρίως δε, πρέπει να δείξουν προσοχή όσοι έχουν ως αποστολή να μελετούν και να κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου σε αυτούς που αποφασίζουν σχετικά τις μελλοντικές ευκαιρίες και δυνατότητες.

Θα ήθελα να κλείσω λέγοντας ότι γίνεται όλο και πιο έντονη η πεποίθησή μου πως οι πολιτικοί δε μπορούν πλέον να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τα σύνθετα ζητήματα που θέτουν οι φίλοι της Ευρώπης, χωρίς την πνοή και τη δύναμη ανάλυσης που διαθέτουν οι ακαδημαϊκοί. Ελπίζω πραγματικά ότι θα έχουμε τη δυνατότητα να συνεχίσουμε και πέρα από τα πλαίσια αυτής της συνάντησης το σημερινό διάλογο Ζαν Μονέ, μιας και είναι ανάγκη να ανανεώνουμε σταθερά τις γνώσεις μας γύρω από τις μεταβαλλόμενες συνθήκες και να οξύνουμε την αιχμή των επιχειρημάτων μας. Κι αυτό είναι το επόμενο ερώτημα που θα ήθελα να σας απευθύνω, αγαπητή Vivian: πώς, δηλαδή, μπορούμε να θέσουμε σε λειτουργία έναν «ακαδημαϊκό μηχανισμό για την εποπτεία των ευρωπαϊκών εξελίξεων ως προς την πολιτική των φύλων», ώστε αυτός να καθοδηγεί τις πράξεις μας ως πολιτικών;

Το παραπάνω αποτελεί μία απόλυτη αλήθεια στον τομέα της ισότητας των φύλων, όπου βρισκόμαστε διαρκώς αντιμέτωποι με το εξής παράδοξο: έχουμε να κάνουμε με ένα ζήτημα που προκαλεί πάμπολλες αλλαγές (τα αποτελέσματα που είχε η μεταβολή των ρόλων αντρών και γυναικών στις ζωές των ανθρώπων κατά τα τελευταία πενήντα έτη μπορούν να συγκριθούν μόνο με αυτά που επέφερε η πρόσφατη εισβολή των σύγχρονων μορφών τεχνολογίας) σε ένα εξαιρετικά στάσιμο πνευματικό πλαίσιο, το οποίο ταλανίζεται από ένα **«σύνδρομο κοινής λογικής»**.

Θυμόσαστε πώς περιέγραψε ο Τζων Στιούαρτ Μιλ το «σύνδρομο κοινής λογικής» στο δοκίμιό του για την θέση των γυναικών που βρίσκονται σε υποτελή μοίρα; Διακρίνει κανείς το σύνδρομο αυτό, στις περιπτώσεις όπου πρέπει να χρησιμοποιήσει ένα δυσανάλογο σε αριθμό και ουσία σύνολο ισχυρισμών, προκειμένου να επιχειρηματολογήσει λογικά και να αντικρούσει

μία συγκεχυμένη και παντοδύναμη αντίληψη, που λέει ότι **«πάντα έτσι γινόταν, γιατί να αλλάξουν τα πράγματα τώρα»**. Η σύγχρονη εκδοχή αυτής της αντίληψης είναι ότι **«εφόσον η ισότητα υπάρχει, γιατί να τη διεκδικήσει κανείς»**. Με άλλα λόγια, η αντίληψη ότι η ανισότητα και οι διακρίσεις δεν είναι ένα συλλογικό πρόβλημα, αλλά αντίθετα έχουν να κάνουν με την προσωπική ικανότητα ή αδυναμία κάποιου να αντιμετωπίσει τις καταστάσεις αυτές.

Η αποδυνάμωση του ρόλου των γυναικών αντιμετωπιζόταν για καιρό ως κάτι που μας βόλευε: η διεξαγωγή των πολέμων ήταν έργο των αντρών και οι γυναίκες ήταν υποχρεωμένες να συμμορφώνονται με τα αποτελέσματά τους. Για πολλούς λόγους, τους οποίους και ανέπτυξα παραπάνω, η συγκεκριμένη αυτή στάση αναιρεί την ουσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ευρώπη πρέπει τώρα περισσότερο παρά ποτέ να εκμεταλλευτεί στο έπακρο τη δύναμη, την εμπιστοσύνη και την απόλυτη συμμετοχή του μισού πληθυσμού της. Αυτό έχει καθοριστική σημασία όχι μόνο προκειμένου να συνεχιστεί το ευρωπαϊκό σχέδιο, αλλά και προκειμένου να μπορέσει να ακουστεί δυνατά και ξεκάθαρα η φωνή της Ευρώπης σε έναν ταραγμένο κόσμο.